

ЛННБ України ім.В.Стефаника

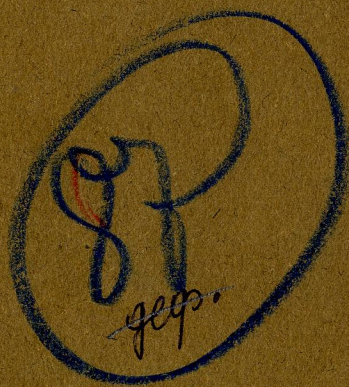
00555218 (Q)

511

О. Г. КОСТЕЛЬНИК

131

РЕЛІГІЙНІ ФАЛШІ НОВИХ ЧАСІВ

О. Г. КОСТЕЛЬНИК

РЕЛІГІЙНІ ФАЛШІ НОВИХ ЧАСІВ

1253
Нак. Льв. обл.
н 16(16) - 1941 р

~~75580~~

дешеві

3412.

ВІДБИТКА З „НИВИ“

Друкарня „Бібльос“, Львів, Японська 7. Тел. 214-78.

Трагедія науки

Ніщо так люто не мститься на Європі, як релігійні фалші, що потворилися і так дуже поширилися в нових часах. Це вони спричинили духову катастрофу Європи, яку переживаємо і кінця її не бачимо.

Новітні релігійні фалші потворилися у звязку з новочасним розвитком науки, небувалим у давнішій історії людського роду. Як грецький Прометей гірко заплатив (а властиво вічно платить) за викрадений огонь з неба, так і Європа гірко платить за свою науку — той „огонь з неба“.

До кожної глибшої пізнаної правди треба духом дорости, щоб її гідно прийняти, інтерпретувати, бо інакше нова правда може стати соблазном, духовою катастрофою, трагедією. Христос дуже добре знав цей психологічний закон людського життя і звертав на нього увагу в відношенню до себе самого: „Блажен, хто не соблазниться мною“.

Якби європейська наука була живою особою, то й вона, для добра людей, мусіла би разураз звертати увагу на цей закон: „Блажен, хто не соблазниться мною“.

Всі новітні релігійні фалші потворилися в наслідок фалшивого прийняття, фалшивої інтерпретації новочасної науки. Вони є виразом трагедії, що її принесла зі собою європейська наука.

Захоплені й запаморочені небувалим розвитком науки люди науки перецінювали її, абсолютизували її механістичне становище, покладали на неї всі свої надії, які тільки питомі людській душі. Здавалось їм, що наука ось-ось розв'яже всю загадку життя-буття, що наука заступить релігію. Релігія стоїть на містичному становищі, а передвоєнна наука стояла на механістичному, матеріалістичному становищі. Відсі ніби виходило, що наука *κατ' ἐξουίην* і релігія *κατ' ἐξουίην* суперечать собі вже у своїх основах. Цей погляд був загально поширений, особливо в II половині XIX віку. Наука виповіла релігії боротьбу на смерть і нівелювала її всіми способами. (Очевидно, не наука, як така, бо вона є тільки абстракцією, але люди науки це робили.)

Всі новочасні релігійні фалші повстали на тлі відносин між наукою та релігією. Горда наука втратила розуміння релігії, обезцінювала її й фалшувала її характер та значіння.

Наука поставила як ідеал модерної людини людину, що зовсім визбулася релігії, а замість релігії прийняла „науку“. Стара мудрість, утверджена вже грецько-римськими мудрцями, переказала нам, що людина це „ens religiosum“ (релігійне єство). Це значить, що релігійність належить до природних прикмет людини. А новочасна наука вже тим своїм твердженням, що ніби наука має й повинна заступити релігію, що людина може жити без релігії, представляла людину в такому світлі, начеб релігія була видумкою людей і то наївною, яка в часах науки ніби вже пережилася. Учені „на гвалт“ шукали якогось дикого народу, або бодай невеликого племені, що не мало би ні сліду з релігії.

Боротьба з терену релігії переносилася на терен людської природи. Це була конечна логічна послідовність, бо релігія має всеобіймаючу вартість: вона інтерпретує не тільки характер первопричини світа, але й характер світа та людської природи. Релігія навчає про божеське, високе походження людини. Наука, заперечивши Бога, мусіла послідовно заперечити й божеське, високе походження людини. Вона зрівняла людину зі звірятами (теорія механічної еволюції), а через це очевидно, мусів обнизитися також рівень етики. Замість релігійних понять „святого терпіння“, що відчиняє двері „царства небесного“, наука висунула безоглядну „боротьбу за існування“, що її соціялісти оформили як безоглядну „класову боротьбу“. Замість релігійного ідеалу „святости“, наука висунула й поширила поняття „фізичної сили-перемоги“. А замість релігійного „царства небесного“, наука поставила ідеал ідеального людського особистого й збірного життя на землі — ідеал „земського раю“.

Кожда релігія є тим духовим цементом, що об'єднює людей. Великі релігії об'єднували різні раси й народи в духову єдність — а така духова єдність конечна для будування життєвих вартостей у більшому стилі та для тривогого мира.

Наука, підкопуючи авторитет релігії і нівелюючи її, занархізувала людські душі, затомізувала їх. Кожний інтелігент чи навіть півінтелігент став найбільшим авторитетом для самого себе, кождий має свій власний світогляд. Скільки людей, стільки вір. Наслідки того духового розбиття такі, що кождому народови кожного дня загрожує вічна революція. Проти всякої форми громад-

ського життя завсіди будуть підноситися широкі маси, бо в них наука розбила, розпорошила поняття про світ і людину, що їх релігія зводила в одно русло.

І ще наука навчила людей за багатого жадати від землі (від земського життя). В найважливіших життєвих проблемах люди втратили тверезу критичність, усякі свої фантазії про поліпшення громадського життя вважають за легко можливі; а марні або й звихнені типи виносять себе понад найбільших геніїв людства та вважають себе за наймудріших, навіть за „спасителів“ людства або бодай свого народу.

Хаос, трагедія в найбільшому стилі! Аргірі ніхто не міг би був сподіватися такого „дарунку“ по науці. Але „зависть богів“, *νεμεσις* — ті давні поняття з грецької мітології, що й зродили міт про Прометея, трафляли в глибоку життєву правду. Ту саму правду, тільки що з її земського боку, висловлює й наша приповідка: „Не дай, Боже, з Івана пана“. Іван, простолюдин, звичайно зле інтерпретує своє панство, і надуживає його, коли його несподівано осягне, коли духом не доросте до нього. Новочасна наука це дуже велике „панство“ над природою, а люди не доросли до гідного прийняття цього „панства“. Ось відсі ціла трагедія новочасної науки — вогонь у руках недосвідчених дітей.

Головний фалш новочасної науки в тому, що вона без усякого права й проти тверезої логіки присвоїла собі терен чи сферу релігії: ніби то вона покликана „науково“, себто у формі знання, вирішити ті проблеми, що їх релігія вирішує у формі віри. Очевидно, наука цього не могла dokonати й ніколи не dokonae, але фалш був зроблений: свою перспективу на світ, отже свою віру, наука проголосила за науку (*Wissenschaft*) — а що „віра“ це віра, а не наука, коли науку протиставимо вірі. Як ми вже сказали, наука стояла на матеріялістичному становищі (для фізики, хемії й інших наук це було правильне методичне становище), а наука з цього вузького свого становища кидала матеріялістичну, отже атеїстичну перспективу на ціле буття-життя. І виходило їй, що матеріялістичний, атеїстичний світогляд це ніби наука, а не віра.

Атеїзм — наука! Не може бути більший та погубніший фалш, ніж цей. Ми переконаємося, що атеїзм це в дійсности віра в релігійному значінні та що людині ніяк не можна позбутися релігії (бо не можна втекти від своєї власної природи). Саме оце помішання (*Verwechselung*) понять зробило новочасних людей науки безкритичними в проблемах релігії. Їм здавалося, що вони говорять про релігію зі становища науки, а в дійсности вони говорили зі становища атеїзму, значить: зі становища своєї нової релігії.

Це атеїзм видумав усі новочасні фалші про релігію й про себе самого, а не наука. Себе він хвалив, а всі інші релігійні віри обезцінював, фалшував і виклинав — як це робить кожда релігія супроти всіх інших. Але кожда релігія щиро признає, що вона є тільки вірою; а атеїзм настільки згордів і втратив розум, що проклямував себе за науку!

Практичні наслідки такого пофалшування понять „релігія“ — „наука“ — „атеїзм“ безконечні, а всі трагічні. Ця трагічність загально вже зразу проясниться нам, як тільки усвідомимо собі, що релігія це „шлях життя“ („дорога“ в св. Письмі). Модерне людство, перейняте тими пофалшованими поняттями, іде фалшивим шляхом життя. А фалшивий шлях життя мусить вести до катастрофи, як нпр. коли російська інтелігенція зразу не зорієнтувалася, що большевизм несе зі собою, і безчинно гляділа на ріст большевизму, а большевики потім вирізали її наче баранів. Релігія це завершення цілого людського внутрішнього життя, її проміні й мотори розходяться по всьому житті. Отже фалшива релігія заражує, викривляє й ввертає ціле людське життя.

Коли доростаюча дитина довідається, як людина приходить на світ, то соблазнається, і — буває — обнижуються її етичні поняття та почування. Потім, як доросла людина, вона стидається тих своїх дитинячих понять.

Уже надійшов час, коли європейська наука зачинає стидатися тих своїх незрілих понять, котрими обнижувала характер людини та релігії. І це моє писання, по змозі, має причинитися до правильного зрозуміння релігії та атеїзму.

II

Релігійні війни

Коли я ходив до гімназії, нас учили, що релігійні війни вже пережилися. Це ніби тільки в давнині та в непросвічених середніх віках народи безтямно кровавилися в релігійних війнах. А „тепер“, це значить: тоді, перед світовою війною, люди вже „змудріли“, релігійна війна вже „неможлива“. Все те йшло на рахунок науки, поступу. При тім одні собі уявляли, що релігійна війна вже неможлива задля „толеранційної свідомості“, яка ніби була визначним овочем поступу та науки; а інші, вільнодумці й атеїсти, уявляли собі, що релігійна війна вже пережилася тому, що релігія пережилася, втратила вартість, бо ніби наука виказала її фальшивість — а за дурницю ніхто не буде воювати.

Зрештою вільнодумці та атеїсти залюбки обвиняли ре-

лігію, що вона нетолерантна, що ніби вона є збоченням, бо дозволяє людям без викидів совісті ненавидіти й мордувати інших людей „задля іншої віри“. Світова література повна таких книжок і місць у книжках.

Атеїсти надіялися й проповідали, що релігію має заступити наука. А для „науки“ не щадили ніяких високих та благородних атрибутів: що ніби „наука“ гуманна, толерантна, правдиво творча, благодатна під кожним поглядом. Вона має стати тим, вічно пошукуваним, останнім, „Третім Завітом“, що землю перетворить у небо. Релігія — під уздоровлюючим промінюванням „науки“ — мала би сама від себе розкластися й розпастися, як щось пережите, немичне й негідне.

В нас Іван Франко у своїй поемі „Мойсей“ писав про жидівський нарід та його віру:

„Він же в своїм куточку хова
Непохитне завзяття,
І ненависть лиш має для всіх
І незмінне прокляття.
Та ненависть, найтяжша з усіх,
„Задля іншого Бога“ —
Бач, як кублиться біля того
Храмового порога!
Вона плодить ненависть...

— — — — —
І загасне Ізраїля звізда,
Щоб вже більше не сяти;
Лиш ненависть, що в храмі зросла,
Піде світом гуляти“.

— — — — —
„І поник головою Мойсей:
„Горе моїй недолі!
Чиж до віку не вирваться вже
Людю мому з неволі?“
І упав він лицем до землі:
„Одурих нас Єгова!“
І почувся тут демонський сміх,
Як луна його слова“.

Та в дійсности так говорила про релігію не наука, а атеїзм, нова віра, яка тільки накладала на своє лице маску науки.

Тяжкі слова Апостола „хвалячися, що вони мудрі, подуріли“ ніколи в історії людства не здійснювалися в таких велитенських розмірах, як у тих часах. Європа ще жила християнською традицією, матеріальний добробут і політичний мир упевнювали учених і інтелігентів, що ніби безкар-

но можна проповідати загибель релігії — вімя „науки“. Учені втратили розум у відношенню до релігії, до її правди й значіння, потворили собі всілякі релігійні фалші, що скоріше чи пізніше мусіли люто пімститися на Європі. Мусіли люто пімститися, тому що релігія це не якась собі відорвана від життя доктрина, але, як це Христос каже, „вогонь“, що хоче „горіти“ між людьми.

Історія дає аж надто багато доказів, як глибоко релігія вкорінена в людській душі й що люди здібні зробити в обороні своєї релігії та для її поширення. Але, й психольогічна аналіза ясно каже, що для людей, коли маємо на думці загал, ніщо не може бути важніше, ніж релігія. Людям лекше відректися вітчизни, національності, ніж релігії, бо в релігії приходить до виразу все, що людина вважає за найглибшу правду та за свою найсвятішу повинність. Людина зростається зі своєю релігією, тому релігія стає, що так скажу, найглибшим „я“ людини, без якого вона не може ані уявити собі свого життя. Розстатися зі своєю релігією це для загалу людей таке, як дати собі вирвати своє серце.

З того ясно, що релігійна війна доти буде можлива, доки люди будуть „ens religiosum“ — доки людина матиме релігію.

Саме на цій точці учені й інтелігенти нових часів були (а ще й нині є) засліплені: їм здавалося, що ніби люди перестають бути „ens religiosum“, що ніби релігія пережила-ся. Помилялися в оцінюванні основних прикмет людської природи. Якжеж могло таке безумство так поширитися по інтелігентному світі? Де цьому причина?

Тільки віра може так засліплювати людей, що вони, хоч зрештою мудрі й учені, в справах своєї віри будуть цілком безкритичні — аж до безумства.

Власне в тому ключ для розв'язки релігійного безумства нових часів. Учені й інтелігенти нових часів самі не помічали того, що вони витворили собі нову віру, нову релігію, перейнялися нею — а вона їх засліпила. Якж це віра? Найфалшивіша, найплитша, найпустіша і найнегідніша з усіх вір-релігій — атеїзм. Тому також її засліплення найгрубше і найтрагічніше.

Що атеїзм є дійсно вірою-релігією, це викажемо в окремому розділі. Там також вичислимо причини, задля яких новочасні вчені не помічали тої характеристики атеїзму, що він є також вірою-релігією. Але вже й тут мусимо навести деякі з тих причин у зв'язку з проблемою цього розділу.

Багато новочасних учених і інтелігентів находилося на половині дороги до атеїзму, на пограниччі між атеїзмом і позитивною вірою. Вони були лицем відвернені від релігії, а звернені до атеїзму; одні не доходили до зде-

цидованого атеїзму, бо уявляли собі, що цю проблему взагалі годі вирішити; інші відсували її від себе, а годували свою душу культурними здобутками (літературою, штукою); іншіж були релігійними індиферентами — тощо. Такі типи хіба аж перед смертю наvertsалися до релігії, а за життя вважали релігію за „марну“, „приватну“ справу, за фантазію, поезію, задля котрої ніхто вже не буде віддавати життя, воювати. Загал здецидованих атеїстів залюбки обвішував свою атеїстичну віру всякими „гуманними“, культурними, етичними вимогами (що звичайно були позичені з християнства). Це їм приходилось тим лекше робити, що атеїстична віра курсувала під імям „науки“ — а науці випадає брати відусюди все те, що вона вважає за правду. Значить, атеїстична віра була ще компромісово настроєна, а тому в практиці вона була ще доволі толерантна супроти теїстичної релігії — мовляв: нехай собі стариця доживає свого віку. На свою власну атеїстичну віру здецидовані атеїсти гляділи як на „науку“, а не як на віру-релігію. І так їм виходило, що ніби релігія взагалі перестала бути мотором у людській історії — отже ніби релігійні війни вже раз назавсіди перевелися.

Величезну функцію притім сповняла жидівська преса (жиди тоді мали майже цілу світову пресу в своїх руках), яка при кожній нагоді, нераз ледви помітно, але послідовно, нівелювала релігію. Така психічна атмосфера для жидів була вимріяна.

Властивою національною характеристикою в жидів є їх релігія. Отже коли жиди нівелювали релігію в християн, то з одного боку промошували собі дорогу до всіх посад у християнському громадянстві, а з другого боку зовсім не зривали зі своїм народом навіть під поглядом релігії, бо навіть явний атеїст жид міг собі піти на судний день до синагоги ніби тільки з національного почуття. Релігія, зведена на „поезію“, в християнських народів мусіла розпадатися, а в жидів ні, бо, як сказано, в жидів релігія це національний елемент, отже хочби в теорії проголошувано її тільки за поезію, то в практиці вона залишиться справжньою релігією. Рабіни мусіли добре помічати цю різницю, бо зовсім не давали й не дають по собі знати, що тривожаться модерним атеїзмом; а християнський клир завсіди тим тривожився.

*

Як? Щоб людське серце перестало бути серцем? Щоб не творило собі найвищих ідеалів, щоб не мало своєї віри, не розпалювалося на шляху своєї віри? Щоби перестало обов'язувати Русланове правило:

„Вирвеш ми очі і душу ми вирвеш, а не видреш любови і віри не видреш“...?

Як жахливо помилялися передвоєнні учені й інтелігенти, коли повірили, що релігійні війни вже пережилися!

Міліонам у Європі накупіло серце новою вірою — атеїзмом. І вони при першій нагоді, по потрясенні, яке спричинила світова війна в житті європейських народів, піднесли голову, щоб уладити громадське життя по диктаті своєї віри. І спричинили жахливі релігійні війни в Росії, в Мексику, в Еспанії — де тільки їм удалося. А в кожній державі й нації їх повно, і тільки ждуть нагоди, щоби перестроїти світ на свій лад. Новітня віра — атеїзм бореться, щоб повалити всі старі віри, а сама щоб воцарилася на світі. По правді першою такою новочасною релігійною війною була вже французька революція, що вибухла 1789 р. Але чи це дійсно релігійні війни?

Пригляньмося типовим релігійним війнам. Коли римська поганська імперія переслідувала християнську віру, то мала ціль знищити християнську віру: руйнувала християнські святині, палила християнські св. книги, силувала християн виректисися своєї віри, конфіскувала їх майно, люто карала „впертих“, щоб так усіх відстрашити від християнської віри.

Коли магометани, особливо турки, займали християнські краї, то палили християнські церкви й монастирі, або обертали їх на свої мечети, конфіскували церковні добра й будинки, всякими способами силували християн, щоби прийняли магометанство, християн позбавляли свободи, обертали їх в „раю“ (рабів, кріпаків), апостатів нагороджували — всюди йшли за тим, щоби півмісяць затріюмфував над хрестом, тому навіть не дозволювали, щоби в християнських церквах дзвони дзвонили.

Чи ж не те саме роблять модерні атеїстично-революційні правительства в Росії, в Мексику, в Еспанії? Палять, руйнують церкви, переминюють їх на безбожницькі музеї тощо, конфіскують церковне майно, священників ставлять поза скобки права („лишенці“ в СССР), переслідують релігійну літературу, переслідують віру всіми способами, а свій атеїзм насильно насаджують, у СССР навіть дзвонити заборонили. Комуністична зізда, чи взагалі атеїзм має затріюмфувати над хрестом...

Отже це дійсно релігійні війни в цілих 100%, а коли хтось на це інакше глядить, то тільки тому, що він ще не зорієнтувався, що модерний атеїзм це нова віра-релігія.

Що модерні релігійні війни є одночасно й соціальними війнами, це зовсім не нівелює їх релігійного характеру, бо релігійні війни завсіди були одночасно також соціальними (де йшло про те: котрі одиниці, котрі верстви будуть на верху? кому дістануться маєтки? які будуть соціальні закони?)

Передвоєнні інтелігенти, на пограниччі між вірою і невірою, між релігією і філософією, мали „сирваткувати“ релігійні почування, і уявляли собі (беручи своє суб'єктивне релігійне оформлення за об'єктивне), що це ніби надходить така епоха „сирваткуватої“ релігії. А релігія, як це ми вже сказали з покликом на Христа, це вогонь, що хоче горіти.

Большевики відкрито самі признаються до того, що вони ведуть війну проти релігії. Ось декілька цитатів. Ленін: „Ми мусимо боротися проти релігії. Це АВС цілого матеріалізму, отже також і марксизму“.

Ярославський (жидовин, предсідник большевицького союзу безбожників):

„Війна проти релігії!“ „Ми поборюємо не тільки релігійні упередження, але всяку релігію“. „Ми обов'язані знищити всякий релігійний світогляд“. А що большевики у цій своїй боротьбі проти релігії зовсім не залишаються в рамках теоретичної боротьби, що вони не жахаються перед ніяким чинним переслідуванням релігії, це Ярославський висказав ось такими словами: „Якщо для перемоги одної кляси треба засудити на смерть 10 мільонів людей, як це остання війна зробила — то так муситься зробити й буде зроблено“¹⁾.

Доки вимоги моєї релігії не є здійснені у світі довкруги мене, доти я не можу мати спокою, бо з одного боку я почуваюся довжником супроти моєї релігії, її носієм, проповідником, свідком її правдивості та спасенності, її діячем, отже мушу й хочу діяти для її добра та поширення; а з другого боку, доки моя релігія не є поширена довкруги мене, доти і я сам не можу, як слід, користуватися її благами, бо ті блага мають бути щойно втворені і можуть бути втворені тільки у великому середовищі (нпр. величезні храми, відправи, розвиток церковного культу, релігійні школи).

Атеїст уже й тому хоче, щоб його віра-релігія царила на світі, щоби свobodно почуватися в своєму оточенні (теїстичне оточення вважає атеїстів за упавших, негідних людей).

Це все дуже просте й дуже ясне — кожда людина може це провирити сама на собі.

Отже релігійні війни, вічні в людській минувшині, будуть вічні також у людській будучині. І коли бачимо, що наростає якась нова віра, то треба числитися з тим, що при першій нагоді вибухне релігійна війна.

¹⁾ Ці цитати я взяв з брошури: Prof. Dr. Iljin: Wider die Gottlosigkeit. Nibelungen-Verlag, Berlin-Leipzig, 1934.

Релігія — „приватна справа“

В нівеляційному наступі на релігію ліберали й атеїсти часто покористовувалися фразою, що ніби „релігія це приватна справа“, Оскільки знаю, ця фраза знаходиться також у (передсталінській) конституції СРСР.

Ясно, що ця фраза має ціль дискредитувати релігію, представити її як щось суб'єктивне й малозначне. Атеїзмові ця фраза зовсім не шкодить, бо він не курсує у світі під назвою релігії, але під назвою „невіри“, або „науки“.

Отже вона ніби не доторкається його. Оскількиж доторкається, то також не шкодить йому, бо атеїзм не має своєї єрархії, ні усталених догм, але все полишає одиницям. Атеїзм є саме принципом духової суб'єктивізації, анархізації, атомізації. Та це тільки початкова фаза атеїзму така. Так само кожда нова теїстична релігія в своїй початковій фазі суб'єктивізує й анархізує людей. Хотячи їх переконати, вона апелює до їх суб'єктивного розуму та почуття, відриває їх від їхнього церковного авторитету. І власне зі становища цього церковного авторитету вплив нової релігії виглядає як духовна суб'єктивізація та анархізація. Нпр. протестанти спершу ще не мали усталених догм, тільки валили авторитет і догми католицької Церкви.

Але в другій своїй фазі нова релігія мусить висувати об'єднуючий принцип, мусить усталити свої догми та свою єрархію, бо інакше розсипалась би. Тим самим шляхом іде й атеїзм там, де він почув себе пануючим. Большевицька партія в СРСР має в своєму регуляміні, що кождий її член мусить бути безбожником, а навіть, що кождий мусить брати участь у протирелігійній пропаганді (§ 13). З того видно, що атеїзм для комуністичної партії не є приватною, малозначною справою, але дуже важним громадським чинником. Авжеж партія не вимагала би атеїзму від своїх членів, колиб уважала його за приватну справу.

Комуністична партія має диктатуру в СРСР. Це значить, що властиво вона є „державою“: вона є активною стороною в СРСР, уладжує громадські відносини, як сама хоче; а некомуністи є тільки пасивною стороною в СРСР. Отже виходить, що для нівеляції всіх релігій, які основані на вірі в Бога, большевицька держава має в своїй конституції фразу „релігія це приватна справа“; а для утвердження й консолідування атеїзму, нової релігії, большевицька держава має в регуляміні для комуністичної партії, що атеїзм є офіційальною релігією для всіх членів партії. Колиж атеїзм є офіційальною вірою для кому-

ністичної партії в ССРСР, так це значить, що він є державною релігією в ССРСР. В практиці большевики дійсно так відносяться до атеїзму, як до державної релігії. І Сталін, наче якийсь папа, судить усіх компартійників за різні догматичні „ухили“ — „єреси“.

Ось яких крутарств уживає атеїзм, як нова релігія, що хоче запанувати на світі. Та тут тільки слова нові, а метода стара, як світ: державна релігія пануюча, має загальне значіння і всякі привілеї; а релігії, що їх державна влада хоче знищити, тільки про людське око толеровані, спихані на „приватну справу“ немилих, запідозрених людей, або навіть явно переслідівані.

*

Держави, в котрих Церква відділена від держави, дають доказ, що релігія не мусить бути „державною справою“. Але „державна“ й „громада“-„суспільність“ це не все одно. Держава змінється, а суспільність лишається та сама (ось ми були під Австрією, а тепер ми під Польщею). Релігія є завжди громадською, суспільною справою, хоч держава від Церкви відділена. Коли релігія й Церква доволі розвинені та упорядковані, то Церква сама може вести релігійне виховання й життя горожан — держава може до тих справ не мішатися. Всетакі держава, якщо дійсно дбає про розвиток духового життя своїх підданих, не може бути байдужа на те, що діється на релігійно-церковному полі.

Чому? Тому, що релігія має першорядне значіння для громадського життя, а послідовно також для держави. Це дуже легко виказати хочби тільки на одному прикладі. Є такі християнські секти, що заборонюють своїм вірним воювати зі зброєю в руках. Нехай поширяться така секта в якійсь державі, то держава опиниться без жовнівців! Як нинішня держава, що так заздрісно інтересується школою, що веде статистику навіть курок на подвірі, могла би мати замкнені очі на Церкву, яка є також школою й то такою, до котрої люди ходять впродовж цілого життя?! Релігія панує над душами загалу горожан, а тільки та державна влада певна, що панує над душами горожан. Отже чи може держава бути байдужа до того свого партнера, що співволодіє над душами її підданих? Ось на Балкані християнство повалило турецьку державу, а не грецький, сербський, болгарський націоналізм, бо турки були байдужі до тих націоналізмів.

Щож це приватна справа? Ми вже сказали, що це щось таке, що не має значіння для громадянського життя, як нпр. те, чи хтось має годинник у хаті, чи ні. Невже релігія належить до тої категорії життєвих елементів? Сміх людям сказати.

А всетаки є один момент, що його підхопили ті давніші ліберали та атеїсти, котрі видумали фразу, що ніби релігія це приватна справа. Передвоєнні держави в Європі переважно не признавали безконфесійности. І коли дитина якогось упертого атеїста ходила до школи, то без ноти з релігії не могла переходити з класи до класи (релігія була обов'язковим предметом навчання, отже без ноти з релігії дитина не могла дістати свідоцтва).

Уявім собі, що батько такої дитини перед директором школи чи в часописах воював проти такого ладу. Він говорив чи писав: Що це когось обходить, чи я вірю в Бога, чи ні? Це моя внутрішня, моя особиста, моя приватна справа. Її і так ніхто не може мені приказати, бо ніхто не має доступу до моєї душі, а коли я принесу посвідку від якоїсь признаної конфесії, що я належу до неї, то це буде тільки формальність, незгідна з дійсною правдою...

Ціла та аргументація наскрізь правдива — крім того застереження „що це когось обходить“. І саме цю правдивість використовує фраза, що ніби релігія є приватною справою, тай з цього бере свою сповидну логічну силу. Найсильніші саме ті фалші, що використовують якийсь момент правди.

Що особисте й приватне, це одночасно може бути також загальне, громадське. Ось кожда людина є індивідуальним еством, а враз вона є також „*ens sociale*“, і держава (особливо нинішня) має бачне око на кожду одиницю, кличе її до війська, стягає з неї податки, зважає на її діяльність... Інші люди не є від нас відгороджені муром, але всі люди в житті перемішуються і впливають на себе.

Моя релігія є тільки доти моєю особистою, приватною справою, доки я її нікому не виявляю ні словом, ні поведінкою. А як тільки її виявлю, то вона, наче філі радія, йде у світ, і Бог знає, які наслідки може мати. Отже тим самим вона перестає бути приватною й малозначною справою, а стає громадською, загальною справою. Це дуже добре підмітив один з чільних комуністів, коли так аргументував: „Якби ваші переконання були тільки переконаннями й лише переконаннями, якби ви їх не висказали, якби ви не вели ніякої пропаганди, ні агітації для них, то годі ми не говорили би ні про їх поборювання. Бо снів та замовчаних переконань ми не поборюємо“¹).

Фраза „релігія це приватна справа“ тим фалшива, що вона лукаво замовчує й заперечує громадську сторону релігії, її велике значіння для громад-

¹ Prof. Dr. Iljin, тамже.

ського життя. Вона є грубим софізмом. Але в соціальній борні всякі софізми, бодай до часу, доки вони модні, служать як зброя.

Думаю, що більше на цю тему не варта говорити, бо все ясно, як сонце.

IV

Атеїстична релігія

„Незалежна“ етика

Матірний чи центральний новочасний релігійний фалш це той, що ніби атеїзм є наукою. З цього фалшу вирости всі інші новочасні релігійні фалші, як зі свого коріння.

Щоб визначити справжнє відношення атеїзму до релігії взагалі, мусимо вперед заналізувати поняття релігії. Поняття релігії, як усяке інше абстрактне поняття, уживаємо в різних конкретних комбінаціях та модифікаціях — аж до сповидного заперечення його змісту. Чи то раз говоримо до людей, що є зовсім наглядно віруючі й релігійні: „Ти не маєш віри, не маєш релігії!“ В дійсности нам тут іде про ступінь віри, про її спеціальний характер, а висловлюємося так, начеб ми в цьому випадку зовсім не находили віри чи релігії. Отже „невіра“ чи „безрелігійність“, стосована до конкретних випадків, зовсім не мусить означати брак чи негачію всякої релігії, бо може означати тільки брак якоїсь спеціальної віри. В очах магометан всі християни є „невірні“, невіруючі, каври (пси) — бо магометанин уважає християнську віру за недобру, неправдиву віру, отже за „невіру“.

Слово „релігія“ латинського походження; етимологічно воно значить стільки, що „повинність“, „зобов'язання“ (від *religare*) — очевидно: повинність чи зобов'язання супроти божества. В релігії розрізняємо два головні моменти: віру в Бога (льоґічний змісл релігії) і почитання Бога (моральний бік релігії). Наше слово „віра“ кладе натиск на льогічний бік релігії, а латинське слово „релігія“ кладе натиск на моральний, практичний бік віри в Бога.

Слово „віра“ має ширше значіння, ніж „релігія“. Слово „віра“, „вірити“ стосуємо і в таких випадках, що не мають нічого спільного з вірою в Бога, як напр. колихтось каже: „вірю тобі, що правду говориш, що до мене прийдеш, що те і те зробиш“. А слово „релігія“ відноситься тільки до віри в Бога. Отже зовсім легко приходить ся говорити про „віру“ атеїстів, а про „релігію“ атеїстів уже не так зручно говорити, бо хто не признає Бога, той не може мати ніякого зобов'язання, ніякої повинности супроти Бога. Атеїст

і сам себе буде називати, що він „безрелігійний“, а навіть деколи скаже, що ніби він „у ніщо не вірить“, що він ніби не має ніякої віри, тільки „науку“ признає.

Та ми, свідомі многозначности людських слів, не можемо вязатися тим популярним способом говорення, але мусимо дійти до суті самої речі, і щойно на цій основі оцінювати значіння популярних фраз.

* * *

Щож таке „віра“ в значінні релігії? Найширше пояснення тут буде психологічне, бо воно абстрагує від спеціальних теологічних характеристик віри (як нпр. у христ. теології, що віра це надприродний божий дар, надприродна чеснота). Релігійна віра з психологічного становища це заголовок цілого нашого світогляду. Така удача нашої душі, що все, що знаємо й що ми передумали про життя-буття, мусимо звести в якусь остаточну логічну цілість, мусимо всьому надати якийсь спільний змісл, заголовок — і саме це буде наша віра в релігійному значінні. Це наша найвища орієнтація в житті-бутті, наш найвищий життєвий змісл.

Чи хтось при тім логічно-психологічним процесі буде вестися більше розумом чи чуттям, чи цей процес буде в нього більше чи менше складний, легкий чи тяжкий, рішучий чи боязливий, чи хтось прийде до переконання, що Б га нема, чи до загального скептицизму, чи до релігійного агностицизму, чи до позитивізму — це все буде мати характер релігійної віри. Це буде його найвища життєва орієнтація, найвищий його життєвий змісл.

У релігійній вірі ніхто не може прийти до самих позитивних тверджень; у всякій релігійній вірі є повно різних сумнівів, неясностей, невирішених квестій, бо це така психологічна структура віри взагалі. Але з другого боку так само ніхто з розумом не може обмежитися на самому заперечуванні, бо це противне природі розуму. Отже хочби хтось твердив: „я в ніщо не вірю“, „я про все сумніваюся“, то в дійсности ці його сформулювання слів та понять мають також свій позитивний бік. Його вискази будуть рівнозначні ось із такими позитивними: „я вірю, що в ніщо не треба вірити“; „я вірю, що про все треба сумніватися“. Коли атеїст каже: „я не вірю в Бога“, так це рівнозначне ось із тим: „я вірю, що Бога нема“. Значить, атеїсти також мають свою, не якунебудь, але релігійну віру.

Від релігійної віри ніяк людям не можна втекти, хочби не знати куди розумом кидалися. Це така природа розуму, і тут нічого не вдієш — хіба хтось добро-

вільно згодився би зрезигнувати з розуму, але це було би духове самогубство. А може би хтось поквапився й посмів твердити, що ніби він не має ніякої релігійної віри, бо ніби він не тільки вірить, але знає, що Бога нема? Такий тільки дав би доказ своєму безглузду, бо його щойно треба би вчити, що значить слово „знати“ у протиставленні до „вірити“.

Віriamo в те, що знаємо тільки з критичних фрагментів, і самі витворюємо собі льогічну цілість на нашу власну відповідальність і ризико. Тому при вірі за-всіди можуть бути різні неясности і можуть родитися щораз нові сумніви; тут знаємо предмет тільки з його фрагментів, а не знаємо його цілоти. Коли „знання“ протиставимо „вірі“, то знаємо те, що ми пізнали в цілоти, або бодай з вичерпуючих критичних фрагментів, які не лишають місця для ніяких неясностей, ані сумнівів.

Невже хтонебудь розумний зважиться твердити, що кому-небудь з людей дана, чи в будучности буде дана змога в цілоти пізнати буття-життя, цілий всесвіт, макрокосмос, і мікрокосмос, цілу вічність? Смішне й подумати! Сфера релігійної віри завсіди для всіх людей лишиться сферою релігійної віри. З фрагментів буття-життя, що їх люди зважатимуть за критичні, рішальні, будуть люди заключувати — „проорокувати“ про цілість життя буття. Отже це завсіди буде релігійна віра, а не наука, коли під наукою розуміємо знання у протиставленню до віри. Також слово „наука“ дуже різнозначне. В найширшому значінні „наука“ це, все, чого люди колинебудь навчали або навчають, отже також мітольоґія, теольоґія, всяка гіпотеза. Але коли науку протиставимо релігії, то під наукою можемо розуміти тільки певне знання, яке виключає сумніви.

Отже це ясне, як сонце, що атеїзм не є наукою, але релігійною вірою в буквальному розумінні.

* * *

Атеїсти зовсім певно мають (релігійну) віру, але чи вони мають також релігію? Значить: чи їх віра накладає на них якусь „повинність“, якесь „зобов'язання“?

Так, накладає, бо це так мусить бути з природи самої речі.

„Незалежна етика“ це такий самий релігійний фалш нових часів, як і те, що ніби атеїзм є наукою, а не вірою. Нема й не може бути ніякої незалежної етики, але всяка етика залежна від своєї релігійної віри. Етика це ніщо інше, як практичний — моральний бік релігійної віри.

„Незалежну етику“ атеїсти так назвали тільки тому,

що вона не залежить від віри в Бога. Алеж вона залежить від атеїстичної релігійної віри і є в цілості тільки експресією її практичного боку.

Етика це збір наших обов'язків, що впливають з нашої релігійної віри. З психологічного становища етичні закони це середники до ціли, а ту ціль визначає релігійна віра, наш найвищий змісл життя. Тому то: яка віра, така етика.

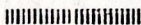
Те, що християнин почуває себе етично зобов'язаним до моногамії, до нерозривности подружжя, впливає з його релігійної віри: що це така „божа воля“. Могометанин має тут інакше поняття про „божу волю“, тому полігамії та нерозривности подружжя не вважає за недозволене етичне відношення.

Буквально так само є також у атеїстів: ціла їх етика залежить від їх релігійної віри та її спеціальної модуляції. Славна атеїстична „Етика“ Баруха Спінози у своїй цілості і в подробицях залежна від його філософічного погляду на світ, отже від його релігійної віри. Атеїст — альтруїст буде себе почувати зобов'язаним робити добро ближнім без усякої надії на винагородження зі сторони Бога; буде резигнувати з надії на друге життя; загально кажучи: він буде мати по тіхи зі своєї віри (які його віра зможе йому давати) і страхи зі своєї віри: своєрідні сумніви будуть його переслідувати, мусить погодитися з прикростями, що їх альтруїзм тягне за собою, і т. д.

Те саме треба сказати й про атеїста-егоїста, тільки що модуляція його релігійних потіх та страхів буде інша: він буде вважати, що йому все вільно робити для своєї приємности, алеж через те він попаде в різні тяжкі „обов'язки“, в „затягнені на себе довги“ (як нпр. в ненависть інших людей, ворожнечу), а з посмертного життя він також мусить резигнувати.

Все те буде впливати з релігійної віри атеїстів, з їх найвищої життєвої орієнтації. (Абстрагуємо від того, що людина в своєму діланні не йде завжди за своїм розумом, але дуже часто за своїм чуттям — проти своєї віри. Тоді людина грішить. Алеж це буває в усіх вірах, тому атеїсти під цим поглядом не творять виїмку — хіба тільки в тому значінні, що атеїстам завжди легше буде піти за своїм чуттям, бо вони по своїй вірі, не мають ніякого всевідучого судді над собою).

(Продовження буде)

лежав би виключно в руках священників уділовців, чи їх наслідників, які кожного року вибиралиб між собою управу і та управа рішала би про господарку в садах. Чистий дохід із всіх садів разом був би рівно розділений між усіх уділовців. Тут треба зазначити, що всім ОО. Парохам уділовцям, яко піонірам тих кооперативних садів, мусять бути звернені всі вклади, що їх будуть робити при zaloженню тих садів. Вклади ті будуть звернені тоді, коли сади зачнуть вже добре родити. Щоби священники-основники не понесли страт, треба буде уділи високо опроцентувати, а відібрати їх будуть могли самі ОО. Парохи, або їхні родини. Рівнож мушу зазначити, що члени родини ОО. основників будуть мати першенство, якщо схотять старатися о посади в садовій господарці, роз. маючи відповідну фахову підготовку.

При так зорганізованім промисловім садівництві наше духовенство за кільканадцять літ дістало би дуже поважні доходи. Маючи в своїх руках до диспозиції величезну скількість добірних овочів, воно сталаб диктувати ціни на нашім овочевім ринку, а вслід за тим узалежнилоб від себе на нашій території цілу торгівлю овочами. В такий спосіб раціональне загосподарювання малої частини ерекціонального майна причинилосяб до розвязки складного матеріяльного питання нашого духовенства. Священники, маючи певне джерело доходів, не мусилиб надто звертати уваги на епітрахильні доходи, а се злагіднило би в деяких парохіях відносини між парохом і парохіянами, що мало би добрий вплив на суспільно-релігійне життя нашого села. Воно теж збільшило би капітал нації, дало би нові варстати праці для цілого ряду людей, і в такий спосіб у немалій мірі зменшилося б безробіття серед українського громадянства.

о. Д-р Г. Костельник

Релігійні фалші нових часів

(Продовження)

Потреба ділання на етичному полі нагнить на нас, щоб ми створили собі етику; а етика, ця „практична релігія“, нагнить на нас, щоб ми створили собі релігію, себто теоретичний бік релігії. Отже мотори життя не дозволяють нам відсувати від себе релігію *кат'єзо-х'ю*, що ніби „мене це нічого не обходить“, але змушують нас зайняти становище в цій найважнішій життєвій справі.

І так релігія нерозривно тягне за собою етику, а етика релігію.

Кожна людина, тому що має розум, мусить поставити собі питання: Що цей світ? Відки? Яке моє зобов'язання супроти вічності? Яка ціль мого життя?

А коли вже раз хтось поставив собі ті квестії, то всяка відповідь на них, як це ми вже бачили, буде його релігійною вірою.

Я довгі роки думав собі, що атеїзм слід би назвати „негативною релігією“, тому що атеїстична віра ґрунтується на негациї Бога та людських обов'язків супроти Бога. Мені здавалося, що атеїзм так відноситься до релігії, як чорна краска до білої під фізикальним поглядом (біла краска це змішання всіх красок, а чорна — це брак світла взагалі). Мені було ясно, що атеїсти мають „віру“ в релігійному значінні; але я собі думав, що вони не мають „релігії“: що ніби їх віра не накладає на них ніяких обов'язків. Та вкінці я переконався, що це не була би властива назва. Атеїстична віра не є пустою негациєю і не є позбавлена всякої релігійности. Вона так відноситься до віри в Бога, як чорна краска до білої під психологічним поглядом (чорна краска також є краскою, тільки протилежною в скалі красок). Що властиво творить релігію під психологічним поглядом?

Щонебудь робимо свідомо й добровільно, то переживання нашої душі мусять „текти“ в напрямі нашої провідної ідеї. В житті такі провідні ідеї бувають підрядні, дрібні, що не обіймають цілої нашої душі, як нпр. коли щось купуємо, оремо, сіємо, шиємо. Але як наше „я“ є вогнищем, у котрому сходяться всі сили нашої душі, подібно й усі наші переживання на основі психологічного закону шукають свого вогнища, в котрому сходились би всі наші життєві досвіди, всі наші думки про світ та про нас самих і всі наші почуття.

І кожда людина мусить стягнути всі свої переживання в таке психологічне вогнище, бо без того внутрішнє життя людини було би цілком розбите: людина жила би без усякої життєвої орієнтації — значить: без розуму.

В тому психологічному вогнищі мусять прийти до виразу абсолютні вартости життя-буття — хоч вони зі суб'єктивного становища можуть бути найрізніше оформлені. Людина може собі уявляти, що нема ніяких абсолютних вартостей у житті-бутті, тільки самі релятивні; алеж ця відповідь буде для неї абсолютною вартістю, себто її найвищою, остаточною життєвою орієнтацією.

Отже можемо сказати, що з психологічного становища релігію творять суб'єктивно абсолютні вартости життя-буття. Вони мусять підпорядкувати собі ціле життя людини, і скільки разів людина буде щось ділати під проводом тих абсолютних своїх вартостей життя-

буття, то ціла її душа буде „текти“ руслом вічності в напрямі до найвищого свого призначення — очевидно в тому оформленні, яке та душа надасть вічності і своєму найвищому призначенню.

Від Бога душа може „втекти“, але від вічності, від свого обчислення з вічністю, від визначення собі своєї найвищої ціли життя душа ніяк не може „втекти“. І саме те обчислення з вічністю є джерелом для всіх субєктивно-абсолютних вартостей людини, значить: джерелом її релігії.

Як є різні теїстичні релігії, так само є різні й атеїстичні релігії — висші й низші. Але навіть атеїст найнижчої категорії, що ціль свого життя бачить у насичуванню своєї змисловості (наче звірина), має свою релігію: він боготворює свої змислові приємності і цілий світ приносить у жертву тому своєму марному молохові. Це його найвищий закон життя — а власне це релігія.

Так показується, що новочасна наука зовсім не захитала старої правди про те, що „homo est animal religiosum“. Безрелігійної людини, що при розумі, нема й не може бути. Безрелігійні тільки звірята — бо така їх природа.

Шлях життя звірини визначений інстинктом, себто самою природою. Звірята не мають розуму та свободної волі (у звичайному значінні тих слів), не можуть знехтяться понад змисловий світ, не творять собі світогляду, не доходять до поняття вічності, причини світа, своєї залежності від тої причини.

Людина це мікрокосмос у давньому значінні цього слова. Атеїсти мають що вибирати в цьому мікрокосмосі для свого обожування. Одні з них боготворять людський розум, інші людське „я“, інші своє власне „я“, інші „іманентне божество“ в людській свідомості, інші людську науку, державу, суспільність... Комуністи боготворять людську безкласову збірноту (громаду, зложену з „рівних одиниць“); модерні націоналісти боготворять свій власний нарід.

Божество вже по своїй сутності безконечне; а це з психологічного становища значить, що людина має перед собою безконечні ступні, по котрих їй треба зближатися до Бога. Та сама психологічна реляція лишається такою в атеїстичній релігії, бо це з психологією релігії таке нерозривно зв'язане, як нпр. з арифметикою ∞ (безконечне: кождий арифметичний ряд чисел у своїм продовженні веде до безконечного).

Щонебудь атеїсти боготворять, то воно ще не є здійснене, але щойно тільки зачатє. Божество атеїстів це завсіди тільки ідея — ідеал, який щойно треба людям здійснити: нема на світі такої ідеальної безкласової громади, яка є ідеальним божищем комуністів; нема такого го-

тового стану народу, який є ідеальним божищем модерних націоналістів — це все щойно треба би зробити. То колиж ці ідеали будуть здійснені? Між даною дійсністю й тими ідеалами безконечні ступні! Значить: ті ідеали ніколи не будуть здійснені. А такий стан правди має величезні консеквенції для оцінення теїстичної та атеїстичної релігії.

Теїсти **почитають Бога.**

Атеїсти **щойно творять божество.**

Теїстична релігія це релігія богопочитання.

Атеїстична релігія це релігія боготворення.

Ось це найглибше й найправдивіше схоплення ріжниць між „атеїзмом“ і „релігією“, себто між атеїстичною й теїстичною релігією. А в цьому навітленні всі обвинувачення релігії, що їх атеїсти зібрали й видумали в нових віках, показуються наче дитиняча забавка супроти трагедії й руїни, що їх атеїзм несе зі собою. Кожда релігія має свого Бога й свого чорта, своє небо й своє пекло. І атеїстична релігія має ті контрастові релігійні елементи, хоч вона їх інакше називає. Вонаж має свій ідеал і його контраст, своє добро і своє зло.

Та коли релігії богопочитання кладуть свого Бога й свого чорта, своє небо й своє пекло на другий світ, то релігії боготворення все це стягають на цей світ. І саме в цьому жахливе прокляття, яке вони тягнуть за собою.

На землі ідеали є тільки ідеалами — безконечні ступні завсіди ділять нас від них. Колиж релігії боготворення хочуть здійснити свої ідеали, то вони на землі в даних людських відносинах бачуть тільки „пекло“, а в даних людських типах тільки „чортів“. Отже для них усе на землі тільки знищення варт. Бухарин (один з чільних большевиків) каже, що треба створити „нову землю, нових людей і нові обичаї“.¹⁾ І коли запеклі атеїсти силоміць хочуть здійснити на землі своє „небо“ та витворити своїх „ангелів“, то мусять майже все на землі знищити — стягають пекло на землю. Большевики так відносяться до „контрреволюціонерів“, як християнин до чортів (якщо міг, то всім їм відтяв би голови за одним махом — і ще мав би за це святу заслугу перед Богом).

В імя атеїстичних уроєних ідеалів цілий світ варт знищення! Бактерії, зїдаючи живий організм, засуджують його на смерть, а не здають собі справи з того, що вони також самі себе засуджують на смерть, бо коли організм згине, то вони також мусять гинути. Подібно поступають і атеїсти, як „спасителі“ людства. Очевидно, атеїсти не бактерії, а люди, що мають розум і не дускають аж до смерти людського громадського організму, котрий розїдають, всетаки

¹⁾ Prof. Dr. Iliin. там же.

похід атеїстичної релігії крізь світ це похід смерти й руїни.

Годіж безкарно божі атрибути стосувати до людей, підтягати людей під міру божества. Під такою мірою все земське буде тільки знищення варта. Неба атеїсти певно ніколи не стягнуть на землю, ніколи не витворять „земського раю“, бо для досягнення такої ціли треба би змінити всі закони природи (перш усього скасувати смерть...). Але пекло, земське пекло — це завжди буде умовина і дійсний стан атеїстичної релігії на її шляху до вимріяного „земського неба“.

Треба пожертвувати теперішнє людське покоління, його щастя й життя для щастя, для „земського раю“ майбутніх поколінь. Ось це вічна потіха й вимога атеїстичної релігії, яка щойно має витворити своє божество.

Це не випадок, що це атеїстичне релігійне правило щодо своєї логічної будови згідне з Христовим правилом: „хто хоче свою душу спасти, погубить її“, бо це така логіка релігії взагалі. Але Христос стосує це правило згідно з життєвою правдою й справедливістю: кожда людина має добровільно стосувати це правило сама до себе; земське життя з природи має кінчитися смертю, а Христос обіцяє посмертне життя.

А атеїсти, як „спасителі“ людства, стосують це правило до цілої людської збірноти проти її волі, отже насильно; обіцяють „земський рай“, який ніколи не буде здійснений, а здійснюватись буде тільки вічне, безглузде жертвування живого людського покоління. Фалшива релігія, тому фалшиві і її плоди. Омана родить оману.

* * *

Коли ми звичайно називаємо атеїзм „невірою“ чи „безрелігійністю“, то в тому лиш стільки правди, як коли магометани називають нас „невірними“ — „невіруючими“. Справжнє наукове пояснення і нововитворена ситуація у світі силують нас зірвати з тим вульгарним способом характеризування атеїзму та називати його тим, чим він дійсно є: атеїстичною релігією, релігією боготворення.

Ніщо більше для релігії не є таке шкідливе, як вилучення атеїзму з категорії релігії. Це криве дзеркало для релігії і атеїзму, яке їх деформує — релігію на гірше, бо вона ближче до того дзеркала, а атеїзм на ліпше, бо він далше від того дзеркала.

Якщо атеїзм не є релігією, а нині повний світ атеїстів, то з того слідує, що ніби людина може бути безрелігійна. Ось це перший фалш, який слідує з вилучення атеїзму з категорії релігії. Але щож така „безрелігійна“ людина прийняла замість релігії? Сама негація, сама льо-

гічно-психольогічна пустка не могла заступити релігії. Всі атеїсти, як один, чваняться, що ніби вони прийняли науку, замість релігії. А з того слідує другий фалш, що ніби атеїзм є наукою.

З цього фалшу родяться всякі дальші фалшування релігії та атеїзму. Атеїсти, несвідомі того, що їх атеїзм також є релігією, урокують собі, що ніби вони глядять на релігію зі становища науки, отже ніби вповні критично та об'єктивно. А в дійсності вони глядять на всі теїстичні релігії зі становища своєї атеїстичної релігії, і всі їх маловаження та характеризування теїстичної релігії мають тільки таку об'єктивну вартість, як коли нпр. магометанин чи жид „критикує“ християнську віру. Ніщо так не засліплює, як своя релігія.

Я тут цілком не перебільшую справи й не говорю метафорично. Все, що в нових часах філософи (Spinoza, Hume, Kant, Schopenhauer, Nietzsche...) та учені і недовчені написали проти релігії, об'єктивно треба вважати за мудрування одної релігії проти другої релігії, а не за слово науки. Таким способом усе прояснюється за одним махом.

Пани — „безрелігійні“, а в деяких державах правительства виразно дають про себе знати, що вони „безрелігійні“. В широких масах це має нівелюючий вплив для релігії вже з тої причини, що простолюддя відчуває свою духову низкість перед „панами“. Але цей вплив тим небезпечніший, що атеїзм курсує по світі з маскою науки. „Пани все знають; вони вчені, вони переконалися, що нема ніякого Бога, що людям не треба ніякої релігії — тільки темний нарід має релігію, бо дурний...“ Такий комплекс думок для простолюддя, оскільки воно зриває з релігією, звичайний, бо простолюддя не почувається на силах у своєму імені зривати з релігією, а складає це на авторитет „панів-учених“, що ніби „все“ знають.

Рішуче ліпше буде простолюддю це пояснити й при звичаїти його до того, що атеїзм також є релігією, що ні одна людина не може втекти від релігії. Тоді нарід при своєму здоровому розумі скоро зорієнтується, котра релігія ліпша — теїстична чи атеїстична?

Згідно з тим, що ми сказали, рубрика „безконфесійний“, прийнята в модерних державах на означення атеїстичної релігії, повинна бути заступлена рубрикою: „атеїстичної релігії“.

Рубрика „безконфесійний“ ґрунтується на вилученні атеїзму з категорії релігії і є виразом державної апробати тої, з ґрунту речі фалшивої, концепції.

* * *

До вичислених і пояснених фалшів, якими новочасний атеїзм оточив теїстичну релігію, щоб її здискредитувати, понизити й знівелювати, слід ще навести й слідуєчі два:

що ніби релігія ґрунтується на чутті та що ніби наука має заступити релігію.

Якщо релігія ґрунтується на чутті (як це твердили Hume, Kant і ін.), то вона щось іраціональне; а відсі дуже легкий перехід до дальших консеквенцій, які цілком здискредитують релігію: що ніби релігія це щось суб'єктивне, ілюзоричне...

S. Freud так і воює тим, що ніби релігія є тільки ілюзією — „але наша наука“, чваниться він, „не є ілюзією“. Свою атеїстичну релігію автор зачислив собі до науки — і тріюмфує. Але тим можна воювати проти релігії тільки доти, доки атеїзм вилучається з категорії релігії і накривається його маскою науки. А атеїзм, атеїстична релігія на чому ґрунтується? А його яка наука заступить?... Ось вмить виходить шило з мішка, як тільки зачислимо атеїзм там, де його місце — до релігії. Нема що багато говорити на цю тему. Всяка релігія є завершенням цілого внутрішнього життя людини, отже вона ґрунтується і на розумі і на чутті.

Кожда релігія має свою філософію, свої логічні преміси і консеквенції. Інша квестія: чи цей логічний зміст якоїсь релігії правдивий і оскільки правдивий. Логічний зміст атеїзму марненький собі, його піддержує тільки буденне „чуття нічогости“¹⁾, всетаки атеїзм має свої логічні мотиви, отже не ґрунтується тільки на самому чутті.

Коли атеїсти писали, що „наука“ чи „науковий світогляд“ має заступити релігію чи релігійний світогляд, то під „наукою“ завсіди розуміли атеїзм.

Але що мало би заступити релігію по влученні атеїзму до категорії релігії? Наука? Ми вже бачили, що це найбільший нонсенс.

* * *

Чомуж учені аж до большевицької революції не зорієнтувалися, що атеїзм це також релігія? Це мало ріжні свої причини.

1) Учених милів вульгарний спосіб говорення, який називав атеїзм „невірою“ й „безрелігійністю“.

2) Учених, котрі були атеїстами або хочби тільки симпатиками атеїзму, атеїзм засліплював при проблемах, що відносилися до релігії.

3) До большевицької революції атеїзм у громадському житті переважно виступав як теоретичний і прикрашений; ще не виявляв своєї збірної психіки, з котрої можна би було здогадатися, що він також є релігією. Дійсно щойно большевицький режим половині світа виявив справжнє обличчя атеїзму.

¹⁾ Гляди про це мою розвідку: „Справжнє джерело атеїзму“. Львів 1936.

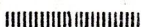
4) Атеїзм не мав своєї єрархії, ні свого релігійного культу, а з того ніби виходило, що він не є релігією. Але так само дійстична релігія (*religio naturalis*) не мала й не має єрархії, ні культу, всетаки вона навіть сама себе називає релігією. Зрештою атеїсти також організуються в різні товариства, а це їм заступає єрархію.

5) Природничі науки (фізика, хемія, біольогія, медицина...) стояли на матеріялістичному становищі і надіялися, що ген усю загадку світа розв'яжуть, досліджуючи матерію. Очевидно, це була тільки надія науки, яка в ХХ в. цілком заломилася. Саме ту „надію“ тодішньої природничої науки атеїзм брав за доказ, що ніби він є наукою, а не релігією.

Зовсім інакше представляється ця справа нині, коли вчені фізики пишуть, як нпр. Pascual Jordan: „давніше протирелігійне наставлення (*Kampfstellung*) науки вже нині не є можливе“¹⁾.

6) Міг би хтось дивуватися, що проблема відношення атеїзму до науки та релігії така проста, так просто розв'язується, а її так фалшиво розв'язували новочасні філософи, генії та громади вчених. Але справа так мається, що всяка проблема, яка зачепляє конкретне життя-буття, складається з безконечного числа льогічних елементів — і чим більший якийсь геній, то тим глибше буде утверджувати фалшиву розв'язку проблеми, оскільки стоятиме на фалшивому становищі. Здібніший адвокат буде здібніше боронити всяку справу — саме тому, що він здібніший. „*Errare humanum est*“, а „*corruptio optimi pessima*“.

(Продовження буде)

З голосів преси

Пінська Унійна Конференція на сторінках преси.

Пінські унійні конференції, що їх у 1930 році започаткував пок. еп. Лозінський, і що стали надбудовою та наче парляментом нової унії, скупчуючи досі біля себе найвизначніших унійних діячів, так ідеольогів-теоретиків, як теж і практичних робітників на місцях, давали зпочатку надії, що — далекі від національно-політичних терть, у які така богата нинішня польська дійсність, — поставлять унійну акцію на православних областях польської держави на правильний шлях та започаткують реалізацію Христового заповіту „Да всі єдино будуть“ на велуку скалю.

І справді унійні конференції в Пінську, у своїх почат-

¹⁾ P. Jordan: Die Physik des 20. Jahrhunderts. Braunschweig 1936. Ст. VI.

Чим більше розглядаємо становище Марії, тим більше нас перестрашує Тайна такого її безмежного вивищення. Бо „що вже я міг зробити, а не зробив“¹⁾, каже Христос своїй Матері. Бо де краса, де святість, де мудрість, де тайна любов безмежна, там всюди Марію знаходимо. Шукаємо найпобожніших між людьми і приходимо до Назарету, пересортуюємо чистоту небесних чинів, а вони хорами оточують єрусалимську святиню, глядимо і нема між ними віднішої над ту, що молиться. Шукаємо правдивої материнської радості і знов мусимо повернути до назаретської хатини. Відкриваємо вкінці серпанок незглибимих Божих таємниць, і тут стрічаємо, як обильно в них учасвує Богородиця!

Марія! — Чи було коли славніше ім'я на землі? — Тому і мільйони мають його щоденно на устах! Мільйони носять його в своїм серці! Мільйони кладуть його побіч свого прізвища! Марію почитає Церква в тисячах храмів, її посвячених. Марію вибирають народи собі Царицею! Під Марію Покров прибігають всі християни!

А звідки їй ця честь?

Бо Вона Матір'ю Божою від віків вибраною, бо Вона принесла світові Спасителя, бо Вона любов'ю обійняла всіх людей!

(Докінчення слідує).

|||||||

о. Д-р Г. Костельник

Релігійні фалші нових часів

(Докінчення)

V

Релігія новітнього націоналізму

По большевицькій революції по часописах і книжках щораз частіше попадався вираз, що большевизм це релігія. Не було ще ясного поняття про те, що взагалі атеїзм є релігією, але думаючі люди запримічували, що большевики у своєму перебудовуванні людського світа виявляють релігійну психіку. Це вже так і прийнялося у світі, що большевизм це своєрідна релігія.

Новітній націоналізм, що зродився як реакція проти большевицького, комуністичного інтернаціоналізму, неодне засвоїв собі саме від большевицького режиму (диктатура партії, перевиховання народу — особливо молоді, виключне право на душу молоді і т. ін.). Очевидно

¹⁾ Ісаія 5, 4.

большевикам ніяк не годиться признати, що їх атеїстичний комунізм є релігією. Але новітній націоналізм уже зразу освоївся з тим, що большевизм це релігія; а з цього *vice-versa* новітній націоналізм зрозумів і признав, що він також є релігією. Спершу може він цю назву стосував до себе більше в метафоричному значінні, щоб себе вивишити, гльорифікувати; а потім щораз більше приходив до свідомості, що він дійсно є релігією.

* * *

В нас при кінці 1936 р. один з провідників наших студентів націоналістів, Дмитро Штикало, видав книжечку „Над світом сяє хрест меча“, де він цілком свідомо й відкрито, і не без гордості, говорить про те, що новітній націоналізм є релігією.

Автор насамперед на прикладі християнської віри розглядає, „які прикмети-властивості має кожна віра“, і доходить до висновків, що християнська віра войовнича (Христові слова: „Я не прийшов принести мир, а меч“ Мат. 10, 34), ексклюзивна — безкомпромісова, за свій ідеал каже все земське жертвувати. Потім автор пише:

„І ось у цілій Європі в нашу добу і на наших таких очах виростають і до рішучого голосу приходять дві нові релігії: релігія новітнього націоналізму і релігія большевизму. Підчеркую: дві нові релігії“.

„Християнська релігія — це догматична віра в Абсолюта... це релігія об'явлена, надприродна і тому це перш усього віра, а не природний досвід, і оперта на ньому логіка. Віра іраціональна — оперта на інстинкті, на почуваннях, а не на розумі“. Бачимо, що автор спутаний фалшивими атеїстичними поняттями про релігію, що ніби релігія це щось іраціональне, основане на почуваннях. Але без цього логічного субстрату він не міг би дійти до своєї „релігії націоналізму“.

Автор згадує, що християнська віра ґрунтується на інстинкті, а інстинкт інтерпретує як „почування“. Це фалшива інтерпретація, бо людський інстинкт (тому що людина з природи має розум) проявляється не тільки в формі почувань, але також у формі розумових актів. Кожна людина спершу зачинає інстинктивно думати, а й найбільший філософ при своєму думанні більше користується законами (процесом) думання інстинктивно, ніж свідомо¹⁾, як нпр. лікар при своєму ходженні більше користується інстинктом (себто безпосереднім діланням людської природи), ніж своєю лікарською свідомістю.

¹⁾ Гляди про це мою розвідку „Свідоме й несвідоме в пізнанні“ в „Трьох розправах про пізнання“. Львів, 1925.

Дальше пише Дм. Штикало: „Большевизм — це також релігія, але релігія матеріялістична і раціоналістична“.

„І щойно цей новітній націоналізм є отою новою релігією, що на наших очах зводить рішачий, безоглядний та геройський бій за виключне право формувати обличчя світа, за виключне право творити життя“. „Нація — це перше й останнє слово віри націоналізму. Нація — це вихідна й метова правда націоналістичної релігії. Це пробний камінь (критерій) усього доброго і злого. (Є цет. зв. моральна своєзаконність націоналізму, або „аморальність“, що не значить: неморальність).“

„І для націоналіста — себто визнавця націоналістичної релігії — ціль і щастя людського життя лежить у відданні себе цілого своїй нації. А мораль націоналістичної релігії така: Добре є все те, що є добре для нації; зле все те, що є зле для нації“.

„Большевизм і націоналізм — це два смертельні вороги й одинокою формою та змістом їх взаємовідношення може бути тільки боротьба на смерть і життя“. „Найвища ставка большевизму, його бути чи не бути, рішається в бою з націоналізмом. Націоналізм буде могилою большевизму! І в нашу добу — націоналізм це одинока сила, здібна скрутити голову цій гидрі!“

„Подібно, як християнська, так і новонаціоналістична релігія є самі для себе замкненою цілістю — вони ніякого постороннього доповнення не потребують. Націоналістична релігія виходить від нації і доходить до нації. І — як такий — її ніякого доповнення не треба. Що більше! Релігія новітнього націоналізму, як кожна релігія, є догматична, виключна й зависна, а з цього факту випливає рішуча й безоглядна вимога до її визнавців — визнавати тільки ті догми, що їх вона подає до вірування“.

„Націоналізм вимагає віри в націю, а не в Бога. Але суттю нації є відвічна воля бути собою. Воля — чинник нематеріальний. І тому від відвічної волі нації (а точніше: націй) проста дорога до предвічної Праволі. А це не значить нічого іншого, як проста дорога до Предвічного Бога... І хоч націоналізм каже вірити в націю, то не забороняє вірити в Бога“.

„Новітній націоналізм — читаємо в одного з його апостолів (у Дм. Донцова) — зачав шукати свого Бога не в викомбінованім розумом ідеалі, лише у власнім бажанні, у власній вірі, не в аргументах, лише *contra spem spero!*... Наш час став часом катастрофи для раціоналізму. В політичнім світі прийшов на його місце безоглядний національний догматизм. Новітній націоналізм здетронізував, і in-

telligence, а натомісць поставив афект, як найбільшу вибухову силу в історії людства“.

„Новітній націоналізм прийшов до переконання, що „не хлібом єдиним“ живе нація, лиш тими „оманами“... Великість рідного краю, мрія про „реванж“, про „славу“, національна честь, щастя будучих поколінь, що „прийде по наших аж кістках“ — всі ці для матеріяліста „абстрактні“ ідеї поставив новий націоналізм над щастям усіх, над матеріяльним добробутом і спокоєм істнуючої генерації, вимагаючи для абсолютної нації цілковитої посвяти. Мріючи тільки про служення цьому абсолюту, про наближення до нього (як вірні до свого Спасителя), новітній націоналіст, як середньовічний *fidei defensor* не зважав ні на число екзистенцій, які треба було присвятити, щоб затріюмфувала його ідея, ані на руїну моральну чи матеріяльну оточення, як не зважав він на це в 1914 р.“

* * *

Бачимо з тих цитатів уповні ясно, що націоналістична релігія належить до атеїстичних релігій. Історично та нова атеїстична релігія виводиться з позитивізму, який боготворив людську суспільність (Comte, Durkheim). Від боготворення суспільности до боготворення народу проста стежка.

Давні атеїсти „позитивісти-раціоналісти“, коли раціоналізм, як це вони самі (Дм. Донцов) признають, провалився, вишукали собі, відповідно до духа часу, нове позитивістичне божитще — „націю“, і з „позитивістів-раціоналістів“ перекинулися в „позитивістів-волюнтаристів“. Але вони не тільки що не вимоталися з фалшів атеїзму, а ще більше замоталися в них, бо „нація“ це ще більше конкретне, отже й більше обмежене божитще, ніж „суспільність“. А божество по своїй природі повинно перевищувати та обіймати все земське.

Коли хтось, замість Бога, ставить не-Бога, то з того не може не вийти фалш. А фалш можна вдержувати (скривати) тільки фалшами. Всяка атеїстична релігія, тому що вже її основа фалшива, ніколи не може дійти до кінця у своїй льогіці, але мусить рятуватися всякими зломами, перекручуваннями, недоговореннями, фалшивими укладами понять — взагалі „нечистою мовою“. Так само новітня націоналістична релігія.

Доки атеїсти рятуються фалшивим зачислюванням своєї атеїстичної релігії до науки, доти їх ситуація лекша, бо вони скривають свою релігію тим способом, що ніби вони заперечують релігію взагалі; отже й не потребують здавати рахунків зі своєї власної релігії. Але но-

вітня націоналістична релігія сама признається до того, що вона є релігією, а через те вона мусить здавати рахунки зі своєї логіки. Тут фалш висунений на світло і зраджує свою нелогічну будову.

Етика націоналістичної релігії не є ані правдива, ані вистарчаюча. Нарід не є Абсолютом, тому й не можна вважати його за Абсолют та ставити за найвище мірило доброго й злого. Це було би без сумніву добре для українського народу, колиб усе майно, яке посідають чужинці на його землях, опинилося в посіданні українського народу. Націоналістична релігія, що ніби є в собі „замкненою цілістю“, твердить, що ніби добром є те, що для народу добре. З того слідувало би, що ніби це було би етично добре, колиб український нарід мав змогу й вирізав усіх чужинців або вигнав їх зі своїх земель з торбами, а їх майно собі забрав. Але справжні закони людського життя вже інстинктивно перестерігають кожную людину з непопсованою душею перед якимсь таким актом. Проллята кров невинного, безборонного, як св. Письмо каже про кров Авеля, „кликає до неба про пімсту“: „око за око, зуб за зуб“ — „не убий“. Справді це не геометричний закон і не фізикальний, він дуже містерний, дивно змодульований — але він є. Народи, що у своїй історії прославилися безпощадною різаниною чужинців, як напр. жиди, і самі найбільше були вирізувані. Еспанія, що вигубила червоноскірих в Америці, щоб розграбити їх золото, програла своє світове володіння на користь Англії, побита бурею на морі; а мабуть і дотепер тяжить це прокляття на ній (теперішня домашня війна в Еспанії).

Ціле людство завсіди було свідоме того, що етичні закони залежні від Законодавця, який надав закони цілому світові. Також атеїсти свідомі того, але вони не хочуть цієї своєї свідомости допустити до голосу, викручуються від неї, як можуть. Та якенебудь мірило видумають для етичних законів — усе абсурд.

І це абсурд, що ніби нація є найвищим мірилом доброго та злого. На цю тему можна „сильні слова“ пускати на вічах та в книжках, для слухачів чи читачів це буде мати переважно тільки значіння поетичної закраски, але жити по тій етиці націоналістичної релігії не можна, як нпр. не можна піском годуватися. Нехай собі буде муж і жінка, націоналістичної релігії, що зле живуть зі собою. Муж буде з пересердя говорити до жінки: „Ти є закалою для нації! Це було би щастя для нації, колиб ти згинула!“ Жінка буде мужеві відплачуватися тим самим. Невже той муж матиме право вбити свою жінку „для добра нації“, а жінка свого мужа? Якщо ні, то хто їх розсудить в імені нації, щоб вони дійсно знали, що „in concreto“ добре для

нації, а що зле? Що їм вільно, а що не вільно? Нація ніколи не є зібрана в одній точці, ні в одній особі. Думка кожного, що буде ським чи таким способом представляти націю, буде тільки його власна, а не думка нації. Плебісцит уряджувати в кожній дрібниці годі. Зрештою і плебісцит не допоможе, бо якже весь нарід повчити про всякі дрібниці „in concreto“? А плебісцит без поінформовання народу був би тільки пародією. Тай поінформований нарід може помилитися, і плебісцит міг би вийти незгідний з правдою. Зрештою, урядуючі чинники, що переводять плебісцит, завсіди можуть плебісцит пофалшувати.

В житті повинна царити правда — етичні закони, основані на правді. Ані голос народу, ані його воля ще не творять правди. Люди тільки шукають правди, але не творять її. Люди творять тільки своє життя — або згідно з правдою, або незгідно. В першому випадку життя буде добре, в другому зле. Значить: справжні етичні закони вищі від людей — від одиниць і від цілого людства. Отже й нація може творити своє життя — або згідно з правдою, або незгідно. Вона є тільки шукачем правди, а не її творцем. Тому це абсурд, щоб нація була мірилом етичних законів, доброго й злого.

Деж та нація, що мала би бути мірилом доброго та злого? Тільки в голові ісповідників націоналістичної релігії. Це тільки їх суб'єктивна ідея — комплекс ідей. Вони в своїй душі витворюють собі осуди: це для моєї нації добре, а це зле. Алеж питання, чи їх осуди згодні з правдою? Не тяжко усталити ідеальні головні, справжні добра для нації: свобода, самостійність, зібрання всіх своїх земель, соціальний добробут... Але як до тих ідеальних дібр дійти? Як їх охоронювати? І ціла нація тут може помилитися і одиниці. Колиб Німці в 1914 р. знали, що програють війну, то були би не зачинали війни. Думали, що виграють, але помилилися, і вийшло для них зле.

Націоналістична релігія принципіально знаходиться у сфері атеїзму. „Добре“ й „зле“ для її визнаців може так широко хвилювати, які широкі рямки атеїзму взагалі. Отже від націоналістичних понять дуже легко можна перейти до комуністичних. Нинішні ісповідники націоналістичної релігії завтра можуть стати визнацями комуністичної релігії, бо спільний атеїзм дуже зближує їх до себе. Теїст ніколи не буде пропагувати безбожництва, яле націоналіст-атеїст одного дня так само може пропагувати безбожництво (свою релігію), як і большевики. Що нинішні наші „націоналісти“ ніби так близько почувають себе до християнської віри й Церкви, це тільки застосування до даних умовин: вони ще заслабі, а наша Церква скріплює національність нашого народу і охоро-

нює нарід перед більшовизмом. Та якби наші „націоналісти“ найшлися в такому положенні, що мали би всю державну власть у своїх руках, чи не використовували би проти Церкви тої своєї аксіоми, що ніби до них належить „виключне право творити життя“?

І де є якесь запевнення, що „націоналісти“ не могли би перетворитися в комуністів? Хто втратив віру в Бога, той втратив здоровий змисл життя, той фалшиво дивиться на людину і на цілий світ: він буде піддавати земському життю завелику ціну, буде забагато вимагати від землі, буде недоцінювати моторів справжньої етики та релігії і т. ін. І замість здорового змислу життя висуватиме щораз інші доктрини, щоб по їх директивах дійти до своїх перебільшених земських ідеалів, які в дійсності не даються здійснити. А комунізм, як доктрина, дуже приваблива для всіх, що мріють про земське „царство небесне“.

Ось що скажемо: Без віри в Бога ніщо в людському житті не певне, бо ніщо не є на своєму правильному, природному місці, але все переставлене. І лишається тільки вічний бунт і бунт і бунт. Атеїзм є джерелом для перманентного духового бунту, як це ми вже сказали в попередніх розділах.

І одиниця і нація і ціле людство мають своє правильне життєве положення тільки в теїстичній релігії. Що понад те, це від злого, бо від фалшу. Все, що новітній націоналізм висуває дійсно добре, має свої найсильніші і найтривкіші мотиви в теїстичній релігії. А що новітній націоналізм висуває ще понад те („націоналістична релігія“), це зле, бо фалшиве. Фалшом є не тільки $2 \times 2 = 3$, але так само $2 \times 2 = 5$.

Ідеологи новітньої націоналістичної релігії дуже помиляються, коли твердять, що вони оснували свою віру на „афекті“, на „чутті“, а не на „розумі“. Це старе атеїстичне пофалшування релігії! А чому ж ідеологи новітньої націоналістичної релігії стільки пишуть про те своє життєве становище? Невже хочуть тільки розбухати національний афект у масах народу? Тоді нехай пишуть самі поезії. А вони філософують! Що це значить? Вони хочуть переконати себе й інших, що саме їх життєве становище найправильніше, їх віра наймудріша. Розумом промовляють до розуму, щоб переконати. Невже тут розум не є в роботі? Невже розум не оправдує (не змагається оправдати) афекту? Це розум каже їм покладатися на афект. Отже тут афект не виступає сам, але в союзі з розумом. Авжеж годі від розуму втекти і враз покористовуватися ним. Значить: націоналістична релігія в дійсності ґрунтується не тільки на

чутті, але й на розумі — як усі релігії світа. Що це розум скривлений — це інша річ.

Новітні націоналісти (тут без знаків наведення, бо тут маємо на думці й таких націоналістів, що не є визнавцям атеїстичної націоналістичної релігії) дуже перейняті афірмацією життя, чаром боротьби для боротьби. Ніхто не може дати сильнішої та певнішої підбудови для здорової афірмації життя, ніж дав Христос: всі наші терпіння і втрати негідної слави, яка нас жде — навіть смерть не є втраток але зиском.

Новітні націоналісти, абсолютузуючи те, що не є Абсолютом, подекуди доходять до коміки, коли саме хочуть бути дуже поважні. Так напр. Дм. Штикало пише:

„Бо ось що читаємо в одному журналі („Українському Юнацтві“), з претенсіями виховувати українську молоді у дусі творчого націоналізму:

„Замовкли на Софії дзвони,
Зовсім затих веселий спів,
А лиш крізь демонські проклони
До неба линуть тихі стони
Катованих братів.
І доки, доки ті наруги?!
Доки ті смутки та жалі?...“

„Так і хочеться в розлізле й відразливе обличчя оцих скиглячів кинути гостре й скажене: І доки, доки ті наруги?! Доки ті смутки та жалі?!“

„Бо що це інше, як не найбільша наруга є писати в наші тверді дні про „тихі стони катованих братів“ під большевиками, коли ці брати (ех, не ваші це брати, юнацькі скиглячі!...) кожного дня криваво відповідають своїм катам?!“

В дійсности без сумніву є там більше таких наших братів, що тихо стонуть. Отже чи націоналістична релігія така, що не дозволяє правди писати — і то такої, яка нас дуже обходить?! А з другого боку афірмація життя не полягає в тому, щоби продовж цілого життя тільки Марсову міну показувати. Це була би пісня, яка складалась би тільки з одного тону. Це людське, що в житті приходить і найсильнішим характерам тихо стогнати, а навіть плакати й нарікати. Навіть Христос плакав і стогнав — і то нераз. Але сильний характер не заломиться в таких життєвих умовах, а виведе все до світлого кінця. Дм. Штикало тільки тоді міг би так дорікати „Українському Юнацтву“, якщо воно завсіди в такому депресійному тоні писало й закінчувало: „Спускайтеся, куме, на дно!“ А в „Українському Юнацтві“ постійно звенить бадьора національна струна. Націоналістична релігія так засліпила Дм. Штикала, що він

не розуміє, не хоче розуміти навіть того елементарного закону людського життя. Хто забагато хоче від землі й людей, той разураз попадатиме на твердження, що 2×2 не є 4, але 5. Атеїзм викривлює людський розум!

о. Степан Хабурський

Шеста правда віри

I.

Шеста правда віри — про Божу ласку (благодать), це одна із тих правд нашої віри, що мають особлиwsze значіння в життю християнина. Вона має значувати життя християнина: вона є життям душі. Божа благодать творить надприродний стан чоловіка. В цім надприроднім ладі, в котрім Господь Бог сотворив чоловіка, стан благодати, це той звичайний, нормальний, так сказатиб природний стан чоловіка, сотвореного на образ і подобу Божу (Бат. 1. 26). І коли поародичі знищили той стан благодати, і стратили Божу благодать, (через первородний гріх), „Христос родиться, щоби відновити упавший образ“ (троп. предпр. Рожд.). Прийшов Бог-Слово, єдинородний від Отця, повний благодати, щоби відзискати і привенути людям страчений Адамом стан посідання благодати¹⁾. І встановив новий лад, новий завіт, завіт благодати, щоби „з повноти його ми прийняли“! (Ів. 1. 14—17).

Отже й була та найвища ціль приходу на світ Божого Сина. Хресна жертва Голгофги, кров Непорочного Агнця була ціною купна (І. Петр. 1, 18), потрібної для нас (людей) благодати Божої.

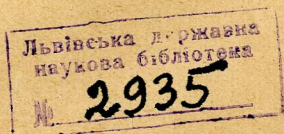
II

1. Ласкою ж Божою я є тим, чим є (І Кор. 15. 10) сказав в імені всіх християн апостол благодати, св. Павло. Християнин, це дитина Божої благодати (Ів. 1, 12; Єф. 2. 8-10) „Я виноградина, ви віги: хто перебуває в мені, а я в нім, той приносить много плоду“ (Ів. 15. 5). Життя християнина це життя через благодать (Тит. 2. 11; 3. 7.), з благодати і в благодати, це перебування в Божій любові і зростання в ласці Божій: (Л. 2. 52; II Петр. 3. 18. I Тим. 4. 14). І отворив Христос сім вжерел благодати — істочників живої води (Ів. 4. 10; 7. 38), щоби християнин впродовж цілого життя міг

¹⁾ „(Христос) появився, щоби вас (Ад. і Еву) убрати в первісну одежу (благодати)“, троп. предпр. Богоявлення.

„Бо що це інше, як не найбільша наруга є писати в наші тверді дні про „тихі стони катованих братів“ під большевиками, коли ці брати (ех, не ваші це брати, юнацькі скиглячі!...) кожного дня криваво відповідають своїм катам?!“

В дійсности без сумніву є там більше таких наших братів, що тихо стонуть. Отже чи націоналістична релігія така, що не дозволяє правди писати — і то такої, яка нас дуже обходить?! А з другого боку афірмація життя не полягає в тому, щоб продовж цілого життя тільки Марсову міну показувати. Це була би пісня, яка складалась би тільки з одного тону. Це людське, що в житті приходить і найсильнішим характерам тихо стогнати, а навіть плакати й нарікати. Навіть Христос плакав і стогнав — і то нераз. Але сильний характер не заломиться в таких життєвих умовах, а виведе все до світлого кінця. Дм. Штикало тільки тоді міг би так дорікати „Українському Юнацтву“, якщо б воно завсіди в тако у депресійному тоні писало й заінчувало: „Спускайтеся, куме, на дно!“ А в „Українському Юнацтві“ постійно дзвенить бадьора національна струна. Націоналістична релігія так засліпила Дм. Штикала, що він не хоче розуміти навіть того елементарного людського життя. Хто забагато хоче від землі й людин, той і попадатиме на твердження, що 2×2 не кривлює людський розум!

12 H1016

З М І С Т

	Стор.
I Трагедія науки	3— 6
II Релігійні війни	6—11
III Релігія — „приватна справа“	12—15
IV Атеїстична релігія. „Незалежна“ етика	15—26
V Релігія новітнього націоналізму	26—33

DAVID
V. POWERS

072
ПРОБЕРАНО
С/Ф. 19 87

0,10

2935

12/1

357635

РЛ 2935у